

КАДАЛА Віталій,
*доцент кафедри господарсько-правових
дисциплін та економічної безпеки
Донецький державний університет
внутрішніх справ, кандидат
юридичних наук, доцент*

ДО ПИТАННЯ ПРАВОВОГО РЕГЛАМЕНТУВАННЯ ГЕНДЕРНОЇ РІВНОСТІ В ОСВІТІ

Питання гендерної рівності в суспільстві не втрачає своєї актуальності. Беззаперечним є той факт, що досить важко виміряти показник гендерної рівності, котрий притаманний життєдіяльності суспільства в країні. Із досліджень на світовому рівні серед таких країн, як Ісландія, Норвегія, Німеччина, Фінляндія, Швеція, Ірландія, Руанда, Філіппіни, Швейцарія, Словенія, Австрія та Нова Зеландія, Україна посіла за індексом гендерної рівності 67-е місце.

Перш ніж підняти питання гендерної рівності в освіті, варто розглянути сутнісний зміст понятійної категорії «гендерна рівність». Як зазначає О. Стрельченко [1, с.250] «...сутність розвитку суспільства в контексті забезпечення гендерної рівності це гендерна справедливість, яка передбачає рівноправність і справедливість у розподілі благ та відповідальності між жінками і чоловіками, не вимагає «зрівнялівки», оскільки жінки та чоловіки мають різні потреби і переваги, тому ці відмінності повинні бути виявлені і враховані для усунення міжстатевого дисбалансу» [1, с.250]. Науковець вважає, що «...за умови дієвості принципу гендерної справедливості існуватиме гендерна рівність».

У відповідності з національним законодавством органам місцевого самоврядування делеговані повноваження реалізовувати політику рівності жінок і чоловіків з часу формування Україною гендерної політики на

державному рівні. Але пріоритетність принципу рівності в контексті євроінтеграції України особливо потужно звучала останнім часом. Серед питань та напрямків впровадження принципу гендерної рівності в країні доволі пріоритетним та в певній мірі проблематичним стало його адаптація в освітянський галузі.

З цього приводу слід надати належне законодавцю, який розробив та затвердив розпорядженням КМУ Стратегію впровадження гендерної рівності у сфері освіти до 2030 року та затвердження операційного плану заходів на 2022-2024 роки з її реалізації [2].

На погляд законодавця саме цей нормотворчий документ дозволить освітянам бачити межі своєї відповідальності у цих питаннях, а також мати практичні підказки щодо того, як саме досягати гендерної рівності.

Доцільно звернути увагу на те, що тема рівності в освіті не нова для України. Рівноцінні можливості для жінок і чоловіків у різних сферах, припинення всіх форм дискримінації – одна з цілей сталого розвитку ООН. Крім того, це одне з п'яти зобов'язань України як учасниці ініціативи «Партнерство Біарріц» [3], мета якої – посилити відповідальність та об'єднати міжнародну спільноту, аби припинити насильство щодо жінок, забезпечити якісні освіти та охорону здоров'я, сприяти розширенню економічних можливостей та участі жінок у державній політиці.

У межах Партнерства за Планом, який підтримав КМУ у 2020 році Україна взяла на себе виконання зобов'язання у п'яти сферах, серед яких ключовим стало наскрізна інтеграція гендерного компоненту в освітній процес.

Визначення понятійної категорії «гендерний вимір в освіті» законодавець розкрив у проекті Стратегія впровадження гендерної рівності та недискримінації у сфері освіти «Освіта: гендерний вимір – 2020» [4] та запропонував наступний сутнісний зміст «...оцінка наслідків і результатів дії освітніх та виховних зусиль педагогів, спрямованих на повноцінне особистісне становлення й розвиток всіх суб'єктів освітнього процесу, усвідомлення ними

власної ідентичності, вибір ідеалів і життєвих цілей та самореалізації без будь-яких обмежень за ознакою гендеру».

За результатами проведених досліджень можна стверджувати, що законодавча площина питань впровадження гендерної рівності та недискримінації у сфері освіти частково відображена в Конституції України у контексті забезпечення рівних прав та можливостей жінок і чоловіків, а також Закону України «Про забезпечення рівних прав і можливостей жінок та чоловіків» [5], який мав на меті «...досягнення паритетного становища жінок і чоловіків у всіх сферах життєдіяльності суспільства шляхом правового забезпечення рівних прав та можливостей жінок і чоловіків, ліквідації дискримінації за ознакою статі та застосування спеціальних тимчасових заходів, спрямованих на усунення дисбалансу між можливостями жінок і чоловіків реалізовувати рівні права».

Законодавець у розд.1 ст.1 Закону України «Про забезпечення рівних прав і можливостей жінок та чоловіків» [5], розкриває наступні понятійні категорії:

по-перше, гендерна рівність як рівний правовий статус жінок і чоловіків та рівні можливості для його реалізації, що дозволяє особам обох статей брати рівну участь у всіх сферах життєдіяльності суспільства;

по-друге, гендерно-правова експертиза, яка за сутнісним змістом представляє собою «...аналіз чинного законодавства, проектів нормативно - правових актів, результатом якого є надання висновку щодо їх відповідності принципу забезпечення рівних прав та можливостей жінок і чоловіків» [5].

При цьому, у ст.26 Закону України «Про забезпечення рівних прав і можливостей жінок та чоловіків» [5], законодавець деталізує напрямки забезпечення рівних прав та можливостей жінок і чоловіків у здобутті освіти з позиції навчальних закладів (табл.1).

Змістовність напрямків роботи навчальних закладів у сфері забезпечення рівних прав та можливостей жінок і чоловіків у здобутті освіти*

Змістовність законодавчих положень щодо рівних умов для жінок і чоловіків у сфері освіти	Ключові сегменти
1.Забезпечення рівних умов для жінок і чоловіків під час вступу до навчальних закладів, оцінки знань, надання грантів, позик студентам	оцінки знань, надання грантів, позик студентам
2.Підготовка та видання підручників, навчальних посібників спрямованих на формування ненасильницьких моделей поведінки, небайдужого ставлення до постраждалих осіб, поваги до людської гідності та статевої недоторканості	підручники, модель поведінки, людська гідність
3.Виховання культури гендерної рівності, ненасильницької поведінки, взаємоповаги та рівного розподілу професійних і сімейних обов'язків між жінками та чоловіками.	Культура гендерної рівності
4.Забезпечення проведення експертизи навчальних програм, підручників та навчальних посібників для навчальних закладів щодо відповідності принципу забезпечення рівних прав та можливостей жінок і чоловіків, запобігання та протидії насильству за ознакою статі.	експертиза, навчальні програми, підручники
5.Включення дисципліни, які вивчають питання забезпечення рівних прав та можливостей жінок і чоловіків, запобігання та протидії насильству за ознакою статі, та факультативне вивчення правових засад гендерної рівності на основі гармонізації національного і міжнародного законодавства.	навчальні дисципліни, національне законодавство, міжнародне законодавство

Примітка:* складено та узагальнено автором на основі джерела[5].

З метою поглиблення дослідження з питань законодавчого забезпечення рівних умов для жінок і чоловіків у сфері освіти доречно звернутися до Хартії Європейського Союзу про основоположні права [6], яка представляє собою документ, правовий акт що має публічно-правовий, «конституційний» характер.

Слід звернути увагу на те, що проект документу було підготовлено у 2000 році, він набув повної юридичної сили лише з набранням чинності Лісабонського договору 1 грудня 2009 року.

Одним із завдань Хартії було конкретизувати інститут громадянства ЄС та забезпечити однакове застосування прав людини на території усіх держав-членів. А також гармонізувати юридичний статус (режимів) соціальних і економічних прав, з одного боку, та громадянських і політичних прав з іншого, адже рівень захисту прав людини у нових членах ЄС, колишніх країнах Східного блоку значуще відрізнявся від правових практик Західноєвропейських держав.

Серед ключових питань Хартії було забезпечення рівних умов для жінок і чоловіків у сфері освіти. В цілому, Хартія закріплює головні політичні, соціальні та економічні права громадян Європейського Союзу. Нагадаємо, Хартія з прав людини [7] складається з трьох міжнародних правових актів: Загальної Декларації прав людини, що затверджена і проголошена Генеральною Асамблеєю ООН 10 грудня 1948 р., Міжнародного пакту про економічні, соціальні і культурні права та Міжнародного пакту про громадянські і політичні права. Норми поведінки, закріплені у Декларації, не є формально обов'язковими для дотримання членами ООН. Натомість норми, що закріплені у пактах, прирівнюються до міжнародних договорів і вважаються обов'язковими для дотримання державами, які до цих Пактів приєдналися. Україною ратифіковано всі документи, що складають хартію прав людини.

Повертаючись до огляду національного законодавства варто також згадати Закон України «Про засади запобігання та протидії дискримінації в Україні»[8] та розпорядження КМУ «Про затвердження Національного плану дій з виконання резолюції Ради Безпеки ООН № 1325 «Жінки, мир, безпека» на період до 2025 року». Зазначені правові акти також присвячено окремим питанням збереження забезпечення рівних умов для жінок і чоловіків у різних сферах діяльності у тому числі зазначено окремі правові аспекти в освіті.

Разом з тим, найбільш суттєво предмет дослідження розкрито в Стратегії впровадження гендерної рівності у сфері освіти до 2030 року та затвердження операційного плану заходів на 2022-2024 роки з її реалізації [2]. Важливим буде підкреслити, що така увага до питань гендерної рівності в освіті несе переваги не лише для тих, з ким працюють освітяни, а й для самих освітян. Ключова мета Стратегії передбачає проведення в колективах освітян гендерних соціальних аудитів, результати яких покликані зробити умови роботи колективів більш чутливими до потреб різних груп жінок і чоловіків. Що ж стосується всіх інших регламентуючих документів в освіті, то згадування в них ідей рівності не є зайвим, а робить цю політику видимою, надає їй актуальності, обов'язковості та відповідальності, адже в недавньому минулому навколо гендерної тематики в Україні було чимало дезінформації та навмисної дискредитації.

Узагальнюючи вищевикладене варто зробити ряд висновків. По-перше, Україна на даний час знаходиться в стадії адаптації ключових правових норм Стратегії впровадження гендерної рівності у сфері освіти до 2030 року. По-друге, існуючі нормативно-правові акти в сфері гендерної рівності частково торкалися сфери освіти, за виключенням Закону України «Про забезпечення рівних прав та можливостей жінок і чоловіків» у розрізі ст.26. По-третє, враховуючи поточну ситуацію в Україні, а саме, воєнний стан питання впровадження гендерної рівності у сфері освіти набирає особою актуальності та потребує постійної пильної уваги.

Список використаних джерел

1. Стрельченко О. Доктринальна характеристика детермінанти булінгу (цькування) в Україні. Науковий вісник Дніпропетровського державного університету внутрішніх справ. 2022. № 4. С.250-258.
2. Про схвалення Стратегії впровадження гендерної рівності у сфері освіти до 2030 року та затвердження операційного плану заходів на 2022-2024 роки з її реалізації: Розпорядження КМУ від 20 грудня 2022 року № 1163 – р. URL:

<https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1163-2022-%D1%80#Text>. (дата звернення: 03.03.2023).

3. Уряд схвалив План заходів з реалізації «Партнерства Біарріц»: Урядовий портал 16 грудня 2020 року. URL: <https://www.kmu.gov.ua/news/uryad-shvalivplan-zahodiv-z-realizaciyi-partnerstva-biarric>. (дата звернення: 03.03.2023).

4. Стратегія упровадження гендерної рівності та недискримінації у сфері освіти «Освіта: гендерний вимір – 2020». URL: <https://osvitoria.media/news/uryadovyj-komitet-shvalyv-strategiyu-borotbyzseksyzmom-v-osviti/>. (дата звернення: 03.03.2023).

5. Про забезпечення рівних прав та можливостей жінок і чоловіків: Закон України від 08.09.2005 р. № 2866-IV. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2866-15> (дата звернення: 03.03.2023).

6. Хартія Європейського Союзу про основоположні права. Неофіційний переклад на українську мову: Центр громадських свобод. URL: <https://ccl.org.ua/posts/2021/11/hartiya-osnovnyh-prav-yevropejskogo-soyuzu/> (дата звернення: 03.03.2023).

7. Хартія прав людини. URL: <https://ips.ligazakon.net/document/TS001816>. /(дата звернення: 06.03.2023).

8. Про засади запобігання та протидії дискримінації в Україні: Закон України від 06.09.2012 р. №5207-VI. Дата оновлення: 30.05.2014. Верховна Рада України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/5207-17/>. /(дата звернення: 06.03.2023).

9. Про затвердження Національного плану дій з виконання резолюції Ради Безпеки ООН 1325 «Жінки, мир, безпека» на період до 2025 року : розпорядження Кабінету Міністрів України від 28.10.2020 р. № 1544-р. Верховна Рада України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1544-2020-> /(дата звернення: 06.03.2023).